

تأريخ الأدب العباسي

الملخص للآراء الأدبية و التاريخية لشوقي ضيف و الآخرين

دکتر حسن مجیدی

میان علم گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه حکیم سبزواری

حسن جوهری

کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی، دبیر آموزش و پرورش شیروان

انتشارات مینوفر
Minufar.ir

مشهد مقدس - زمستان ۱۳۹۴

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه : مجیدی، حسن، ۱۳۵۱ -

عنوان و نام پدیدآور: تاریخ "بالعالمی" الملخص للأراء الادبيه والتاريخیه لشوقی ضیف و الآخرين /

تالیف حسن، حیدر، سن جوهری.

مشخصات نشر: مشهد: انتشارات میوفر، ۹۴.

مشخصات ظاهری : ۱۹۹ ص: مصور (رنگی).

فروست : ادبیات عرب؛ ۱۱۸

شابک : ۲۰۰۰۰ ریال: 8-17-8060-600-8

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت : عربی.

یادداشت : کتابنامه.

موضوع : ادبیات عربی — ۱۳۲ - ۶۵۵ ق. — تاریخ و نقد

موضوع : ادبیات عربی — تاریخ و نقد

شناسه افزوده: جوهری، حسن، ۱۲۵۷ -

رده بندی کنگره: ۱۳۹۴ ت ۲/۵/۲۱۰۵ PJA

رده بندی دیویی: ۸۹۲/۷۰۹

شماره کتابشناسی ملی: ۴۱۲۸۴۸۴

انتشارات مینوفر
Minufar Publications

تاریخ الأدب العباسي

الملخص لآراء الأئمة والتأريخية لشوقي ضيف و الآخرين

تأليف: دکتر حسن مجیدی و حسن مری

طراح جلد: مینوفر

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۲۰۰ نسخه

قطع: وزیری

چاپ و صحافی: دقت

قیمت: ۲۰,۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۶۰-۱۷-۸

تمام حقوق چاپ و نشر این اثر محفوظ است.

انتشارات مینوفر: مشهد مقدس، بلوار جلال آل احمد ۶۹/۱ پ ۱۱۶، ص.ب: ۹۱۸۹۵-۱۷۵۵

همراه: ۰۹۳۵۲۱۶۲۷۵۵ - تلفن و دورنگار: ۰۵۱-۳۸۳۲۳۵۵۳

سایت: www.minufar.ir - ایمیل: minufar@yahoo.com

فهرست

۵	فهرست
۱۷	مقدمه
۱۸	عصر اول عباسی
۱۹	پیشگفتار
۲۱	عصر اول عباسی (۱۳۲ - ۳۳۴ ق)
۲۲	فصل اول
۲۲	اوضاع سیاسی
۲۲	انقلاب عباسیان
۲۴	ساخت بغداد و سامراء
۲۴	نظام سیاسی و اداری حکومت عباسی
۲۵	علویان و خواجه
۲۷	حوادث مختلف این دوره
۳۰	فصل دوم
۳۰	اوضاع اجتماعی
۳۰	تمدن، ثروت و رفاه

۳۱	بردگان، کنیزان و خوانندگان
۳۲	مجنون (لودگی، بی شرمی، گستاخی)
۳۳	شعوبی گری و زندقه (کفر)
۳۴	زهد (پرهیزکاری)
۳۶	فصل سوم
۳۶	اوضاع ستم و اندیشه
۳۶	آمیختگی نژادی، نژادی، حرمتی
۳۷	حرکت علمی
۳۷	علوم اولیه، نقل و مشارکت
۳۸	علوم زبانی و تاریخی
۳۹	علوم دینی، علم کلام و اعتزال
۴۱	فصل چهارم
۴۱	رونق و شکوفایی شعر
۴۱	گنجینه های لغوی شاعران
۴۲	گنجینه های شکوفای عقلی
۴۲	نوآوری در موضوعات قدیمی
۴۴	موضوعات جدید
۴۶	نوآوری در وزن ها و قافیه ها

- ٤٧..... فصل پنجم
- ٤٧..... شاعران برجسته
- ٤٧..... بشار (٩٥ق - ١٦٧ق)
- ٤٩..... أبونواس (١٤٥ق - ١٩٩ق)
- ٥١..... أبو القتاهيه (١٣٠ق - ٢١١ق)
- ٥٢..... مسلم بن وليد (٢٠٨ق - ١٤٠ق)
- ٥٥..... أبو تمام (٨٠ق - ٢١٠ق)
- ٥٧..... فصل ششم
- ٥٧..... شاعران سیاسی، مدیح و تشبیه
- ٥٨..... أبو ذلامه (فوت ١٦١ق/ ٧٧٧م)
- ٥٨..... مروان ابن ابی خفصه
- ٥٩..... سلم الخاسر (وفات ١٨٦ق/ ٨٠٢م)
- ٥٩..... شاعران شیعه
- ٦٠..... سید جمیری (١٠٥ق - ١٧٣ق)
- ٦١..... منصور التمری
- ٦١..... دغیل الخزاعی (١٤٨ - ٢٤٦ق/ ٧٦٥م - ٨٦٠م)
- ٦٤..... دیک الجن (١٦١ق - ٢٣٥ق)
- ٦٤..... شاعران برامکه

- ٦٥ أبان بن عبد الحميد اللاحقي (١٨٤ق / ٨٠٠م - ٢٠٠ق)
- ٦٦ أشجع ابن عمرو السلمي
- ٦٦ شاعران وزراء، واليان و فرماندهان
- ٦٦ ابوالشيص (وفات ١٩٦ق / ٨١٢م)
- ٦٧ عبدالله بن أيوب يمي (وفات ٢٠٩ق)
- ٦٧ علي بن جبلة (١٦٠ - ٧٧٦ / ٢١٣ق)
- ٦٨ الخزيمي (وفات ١٢ق)
- ٦٨ شاعران هجا
- ٦٩ ابو عيينه المهلبى
- ٦٩ عبدالصمد بن معدل (وفات ٢٤٠ق)
- ٧٠ فصل هفتم
- ٧٠ ديگر شاعران عصر اول عباسى
- ٧٠ شاعران غزلسرا
- ٧١ عباس بن أحنف (فوت ١٩٢ق)
- ٧١ ربيعة الزقى (وفات ١٩٨ق)
- ٧٢ شعراى مجنون و زندقه
- ٧٢ حماد عجزرد (وفات ١٦١ق / ٢٧٨م)
- ٧٣ مطيع بن ياس

- ۷۳..... صالح بن عبد القدوس
- ۷۴..... شاعران زهد
- ۷۵..... عبدالله بن مبارک (۱۸۱ق-۱۸۱ق)
- ۷۵..... محمد بن کناسه (وفات ۲۰۷ق)
- ۷۵..... محمود وزاق
- ۷۶..... شاعران معتز
- ۷۶..... القنابی (۳۵ق-۲۰۰ق)
- ۷۷..... بشر بن معتمر (وفات ۱۰۶ق)
- ۷۷..... النظام
- ۷۸..... شاعران گرایش‌های ملی
- ۷۸..... ابوسمق (وفات ۱۸۰ق)
- ۷۹..... فصل هشتم
- ۷۹..... پیشرفت نثر و فنون آن
- ۷۹..... پیشرفت نثر
- ۸۰..... خطبه، وعظ و داستان نویسی
- ۸۱..... مناظره‌ها
- ۸۲..... نامه‌های دیوانی، پیمان‌نامه‌ها، وصیت‌ها و توقیعات
- ۸۳..... نامه‌های دوستانه و ادبی

فصل نهم	۸۵
نثر نویسان برجسته	۸۵
ابن مُقَفَّع (۱۰۶ق - ۱۴۲ق/۷۵۹م)	۸۵
سهل بن هارون (فوت ۲۱۵ق)	۸۷
أحمد بن يوسف (وفات ۲۱۳ق)	۸۸
عمرو بن سعّده (وفات ۲۱۷ق)	۸۸
ابن زيات (۱۷۳ق - ۲۰۳ق)	۸۸
عصر دوم عباسی	۹۰
پیشگفتار	۹۱
عصر دوم عباسی (۳۳۴ق - ۶۵۶ق)	۹۲
فصل اول	۹۳
اوضاع سیاسی عصر دوم عباسی	۹۳
غلبه‌ی ترک‌ها بر دستگاه‌های حکومتی	۹۳
فروپاشی خلافت	۹۵
انقلاب زنگی‌ها (ثورة الزنج)	۹۶
انقلاب قرامطه	۹۷
حوادث مختلف این دوره	۹۸
فصل دوم	۱۰۱

۱۰۱	زندگی اجتماعی
۱۰۱	طبقات جامعه
۱۰۴	تمدن، رفاه و سرگرمی‌ها
۱۰۴	برده، کنیز، آواز
۱۰۶	مجون، شعوبی‌گری و زندیق‌پیشگی
۱۰۷	زهد، صوفی
۱۰۹	فصل سوم
۱۰۹	اوضاع علم و اندیشه
۱۰۹	حرکت علمی
۱۱۱	دانش‌های اولیه: نقل، مشارکت و فلسفه
۱۱۲	علوم لغت، نحو، بلاغت، نقد و تاریخ
۱۱۴	علوم، قرائت‌ها، تفسیر، حدیث و فقه
۱۱۵	اعتزال و ظهور مذهب اشعری
۱۱۶	فصل چهارم
۱۱۶	شکوفایی شعر
۱۱۶	آگاهی شاعران از اسرار زبان عربی
۱۱۷	گنجینه‌های شکوفای عقلی
۱۱۹	تجدید در موضوعات قدیمی

- رشد موضوعات جدید..... ۱۲۱
- رشد شعر تعلیمی..... ۱۲۲
- فصل پنجم..... ۱۲۵
- شاعران برجسته..... ۱۲۵
- علی بن اَهم (۱۶۰۱ ق. / ۸۰۶ م - ۲۴۹ ق. / ۸۶۳ م)..... ۱۲۵
- بُحتری (۲۰۶ ق. / ۲۲۲ م - ۲۱۶ ق.)..... ۱۲۷
- ابن رومی (متولد ۲۱ ق.)..... ۱۳۱
- ابن مُعْتز (۲۴۷ ق. - ۲۹۶ ق.)..... ۱۳۴
- ضنوبری (۲۸۴ ق. / ۸۹۷ م - ۳۳۴ ق. / ۹۴۶ م)..... ۱۳۶
- فصل ششم..... ۱۳۹
- شاعران سیاسی، مدح و هجاء..... ۱۳۹
- شاعران خلفای عباسی..... ۱۳۹
- مروان بن ابی الجنوب ابوالشمط..... ۱۴۰
- علی بن یحیی المنجم..... ۱۴۱
- أبو بکر الضولی..... ۱۴۱
- شاعران شیعه..... ۱۴۲
- محمد بن صالح غلوی..... ۱۴۳
- الجَمَانی الغلوی (فوت ۲۶۰ ق)..... ۱۴۳

۱۴۴.....المُفَجَّع البصري (فوت ۳۲۷ق)

۱۴۴.....شاعران انقلاب های سیاسی

۱۴۵.....محمد بن البعيث

۱۴۶.....بكر بن عبدالعزيز بن أبى دُلف (فوت ۲۸۵ق)

۱۴۶.....شاعران وزیران، والیان و فرماندهان

۱۴۷.....أبوعلی تیر...

۱۴۷.....أحمد بن أبی طاهر (۲۸۰ق - ۳۰۲ق)

۱۴۸.....ابن ثريد (۲۲۳ق - ۳۲۱ق)

۱۴۸.....شاعران هجاء

۱۴۹.....الضيمري (فوت ۳۷۵ق)

۱۴۹.....الخمثوني

۱۵۰.....إبن بتمام (وفات ۳۰۳ق)

۱۵۱.....فصل هفتم

۱۵۱.....گروهی از شاعران

۱۵۱.....شاعران زن و مرد غزلسرا

۱۵۲.....خالد بن یزید كاتب

۱۵۲.....محمد بن داود ظاهري (فوت ۳۹۷ق)

۱۵۳.....فَضْل

- شاعران لاهو و مجون ۱۵۳
- حسین بن ضحاک (۱۶۲ق - ۲۵۰ق) ۱۵۴
- ابوشبیل برجمی ۱۵۵
- عبدالله بن عباس بن فضل بن ربیع ۱۵۵
- شاعران نیشابور و صوف ۱۵۶
- حلاج (فوت ۳۰۹ق) ۱۵۷
- شیبلی (فوت ۳۴ق) ۱۵۸
- شاعران صید و شکار ۱۵۹
- أبو العباس ناشئ اکبر (فوت ۲۹۳ق) ۱۵۹
- شاعران مردمی ۱۶۰
- جَحْظَه (فوت ۳۲۳ق) ۱۶۱
- خُبْرُ أَرْزَى (فوت ۳۳۰ق) ۱۶۱
- فصل هشتم ۱۶۲
- فعالیّت نثر ۱۶۲
- تحوّل نثر ۱۶۲
- خطابه، موعظه و نثر صوفیانه ۱۶۴
- مناظره‌ها ۱۶۵
- نامه‌های دیوانی ۱۶۶

۱۶۷	نامه‌های برادرانه (رسائل إخوانی) و ادبی
۱۶۸	فصل نهم
۱۶۸	نثر نویسان مشهور
۱۶۸	ابراهیم بن عباس بن محمد ضولی
۱۶۹	جاحظ (۱۶۳ق. - ۲۵۵ق.)
۱۷۳	ابن قُتیب (۱۲ق. - ۲۷۶ق.)
۱۷۵	سعید بن حُمَید
۱۷۵	ابوالعباس بن ثوابه (وفات ۳۷۲ق.)
۱۸۱	سوالات و تمرین
۱۹۳	پاسخ تمرین
۱۹۴	فهرست منابع و مآخذ

پس از روی کار آمدن دولت نژادپرست اموی، فشار روز به روز بر مردم به ویژه غیرعرب‌ها افزایش یافت. پایان نارضایتی مردم با قیام شعوبیان به تار و پودن امویان و روی کار آمدن عباسیان انجامید. قسمی از بنی امیه به اندلس از سرزمین گریختند و ادبیات اندلس را شکل دادند. عباسیان شرق که در آغاز با شایعه‌هایی در حمایت از علویان روی کار آمدند، کم کم بر قدرت خویش افزودند و امپراطوری مقتدر عباسی را شکل دادند. امنیت نسبی و سیل غنایم به دست آمده از بلاد متوحه، پشتوانه مقتدری برای رشد ادبیات و فرهنگ فراهم ساخت، به گونه‌ای که تقریباً کتابی نماند که از زبان غیر به عربی ترجمه نشده باشد. این رشد علمی تا مدتی مدیون درایت ایرانیان بود که در بدو حکومت عباسی، نقش مؤثر و سازگارانه ای داشتند. اما آن زمان که خلیفه تصمیم گرفت ترک زبانان را در حکومت جای دهد، روز به روز بر ضعف عباسیان افزوده شد تا در نهایت چونان حکومت‌های پیشین در سراشیب سقوط واقع گردد.

در این اثر که موجزی است از تمام کتب تاریخ ادبیات عصر عباسی، به تفصیل پیرامون تاریخ ادبیات دوره عباسی پرداخته خواهد شد.